

İslami Perspektiften Kurumsal Sosyal Sorumluluk

Mehmet SARAÇ*

Saime KAVAKÇI*

Özet

Kurumsal Sosyal Sorumluluk kavramı son dönem işletmeciliğin ön plana çıkan kavramlarından biridir. İktisadi aktörlerin daha paylaşımcı ekonomik sistemlere yönelmeleri şüphesiz bu ve bunun gibi kavramların ön plana çıkmasında oldukça etkilidir. Bununla birlikte aslında kadim ve eski bir geçmişi olan fakat gündemimize yeni ve yeniden getirilen İslami iktisat ise güvensiz ekonomik sistemlere alternatif olarak ön plana çıkmaktadır. Bu ekonomik düzen aynı zamanda günümüz ekonomik sisteminin, kaçınılmaz çıktısı olan belirsizlik ve adaletsizliğe çare olarak görülmektedir. Tüm bu gelişmeler ışığında, bu çalışmada öncelikli olarak KSS kavramı İslami normlar çerçevesinde anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Kavramın pratik uygulamalarını görmek açısından ise Türkiye'deki İslami Finans Kuruluşları (Katılım Bankaları) örneklem olarak ele alınmaktadır. Çalışmada İslami Finans Kurumları'nın KSS ilkelerine ve bankaların faaliyetlerindeki İslami normlara olan uyumları irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, İslam Ekonomisi, İslami Finans, Sosyal Sorumluluk

Corporate Social Responsibility in Islamic Perspective

Abstract

Corporate Social Responsibility is a popular notion in business management lately. CSR and so on notions were influenced from economic actors which were oriented to a more sharing economy. On the other hand, primeval and rich past have raised

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü, Muhasebe Ve Finansman Anabilim Dalı, mehmet.saracistanbul.edu.tr

* Sakarya Üniversitesi, İslam Ekonomisi ve Finansı Yüksek Lisans Öğrencisi, saimekavakci@gmail.com

new and anew Islamic economics that come into prominence for insecure economics systems. This economics system was expected to remedy to this economics system for contemporary economics system outputs which are uncertain and injustice. In the light of all these developments, in this study, primarily CSR notion has worked up to meaning within the framework Islamic norms. Because of CSR practical applications in Turkey Islamic Financial Institutions (Participation Banks) tackle the sample. In this study, it has been examined that Islamic Financial Institutions consistency to CSR principles and Islamic norms in its activity.

Keywords: Corporate Social Responsibility, Islamic Economics, Islamic Finance, Social Responsibility

Giriş

Bismillah Er-Rahman Er-Rahim

Ekonomi dünyasında son dönemlerde konuşulmaya başlanan ahlak ekonomisi ve ahlaki sorumluluklar, beraberinde birçok yeni kavramı iş dünyasına kazandırdı. Bunlar; kurumsal yönetim, sürdürülebilirlik, kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) gibi kavramlardır. İş dünyasında son dönem konuşulan ve uygulanmaya çalışılan KSS de diğer tüm kavramlar gibi anlamlandırılmaya çalışılmaktadır.

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramını işletmeler iki anlamda ele almaktadır. İlk anlam, kavramın içeriğinde yer alan sorumluluk kavramından da anlaşılacağı gibi manevi birer sorumluluk olarak algılanması, maddi çıkarlarının yanında toplumun faydasını, refahını ve çıkarını göz önünde bulundurmaya hedeflemek yönündedir. Diğer anlamı ise KSS projelerini, ticari bir işletmenin olağan hedefi olan kar odaklı işletmenin tanıtımı ve faaliyetlerini duyurma amaçlı bir reklam (tanıtım) çalışması olarak algılanmasıdır.

KSS kavramı ve çerçevesi, çalışmamızın ilk bölümünde başlıklar altında ele alınmaktadır. Bu bölümde KSS'nin amacının ve yönteminin teoride ne olması gerektiğine değinilip, pratikte ise ne olduğu bu çalışma için göz ardı edilmektedir. Bir sonraki bölümlerde ise İslami düşünce sisteminin alt yapısı incelenirken KSS kavramı İslami açıdan tanımlanmaya çalışılmaktadır. Son bölümde İslami açıdan KSS kavramının pratiğini görmek adına Türkiye'deki Katılım Bankaları düzeyinde araştırma yapılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın araştırma bölümünde İslami perspektiften KSS'yi anlamlandırmak adına örneklem olarak Türkiye'deki katılım bankaları seçilmiştir. Bu bankaların sayısının çok fazla olmaması ve anlamlı sonuçların ortaya çıkmaması riskinden dolayı anket yönteminden değil mülakat

yönteminden yararlanılmıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren şu an itibariyle 6 banka olmakla birlikte, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım araştırmanın yapıldığı tarih itibariyle yeni kurulmuş bankalar olması ve KSS projesi gerçekleştirilmemiş olmaları sebebiyle örneklem dışı bırakılmıştır.

Çalışma sırasında katılım bankalarının genel müdürlüklerinde kurumsal iletişim birimi çalışanları ve yöneticileriyle görüşülerek bankanın KSS ilkeleri çerçevesinde değerlendirme yapılmıştır. Bu birimlerin iletişim kanalıyla bankaların faaliyetlerinde İslami ilkelere olan uyumu irdelenmiştir. KSS ilkelerine uyum görüşmelerinde birinci bölümde yer alan başlıklar, İslami ilkelere uyum noktasında ise ikinci ve üçüncü bölümdeki ana başlıklar göz önünde bulundurularak sorular hazırlanmıştır. Bu sorular bağlamında işletmelerin KSS kavramına bakış açıları ve İslami ilkelere bağlılıkları incelenmiştir.

Mülakatların değerlendirilme aşamasında, bir ana temadan yola çıkılarak iki alt tema belirlenmiştir. Bu temaları destekleyecek ve anlamlandıracak kategoriler ve alt kategoriler belirlenerek mülakatlar için değerlendirme ölçütü oluşturulmuştur.

Tablo 1: Ana Tema, Temalar, Kategoriler ve Alt Kategoriler

Ana Tema: Türkiye’deki Katılım Bankalarının KSS İlkeleri Ve İslami İlkelerle Uyumluluğunun Değerlendirilmesi	
Tema 1	Katılım Bankalarının KSS İlkelerine Olan Uyumu Ve KSS Algısı
Kategori 1	Katılım Bankalarında KSS Algısı
<i>Alt Kategoriler</i>	<i>KSS projelerinin yoğunlaştığı alanların olup olmadığı, KSS kavramının işletme bazındaki algısı,</i>

	<i>KSS projelerini yürüten özel bir birimin olup olmadığı, KSS projelerinde hangi sorumluluk alanına ağırlık verildiği,</i>
Kategori 2	İşletmenin Ekonomik Sorumluluk Düzeyi
<i>Alt Kategori</i>	<i>İşletmenin kar hedefinin birincil düzeyde olup olmadığı</i>
Kategori 3	İşletmenin Yasal Sorumluluk Düzeyi
<i>Alt Kategori</i>	<i>İşletmenin yasal bir uyarı alıp almadığı</i>
Kategori 4	İşletmenin Hayırsever Sorumluluk Düzeyi
<i>Alt Kategori</i>	<i>İşletmenin yeterli düzeyde hayırseverlik projelerinin olup olmadığı</i>
Kategori 5	İşletmenin Hesap verebilirlik Düzeyi
<i>Alt Kategori</i>	<i>İşletmenin mali performans ölçümlerini yerine getirip getirmediği</i>
Kategori 6	İşletmenin Şeffaflık Düzeyi
<i>Alt Kategori</i>	<i>Müşteri ve müşteri adaylarıyla işletmenin gerekli bilgilerinin paylaşılıp paylaşılmadığı,</i>
Kategori 7	İşletmenin Sürdürülebilirlik Algısı
<i>Alt Kategori</i>	<i>İşletmenin sürdürülebilirlik ile ilgili projelerinin olup olmadığı</i>

Kategori 8	İşletmedeki İnsan Kaynaklarının Düzeyi
<i>Alt Kategori</i>	<i>İşletmenin çalışanlarına yönelik yeterli düzeyde proje gerçekleştirip gerçekleştirmediği</i>
Kategori 9	İşletmenin Çevre Sorumluluk Düzeyi
<i>Alt Kategori</i>	<i>İşletmenin çevresel düzeyde proje gerçekleştirip gerçekleştirmediği</i>
Kategori 10	İşletmenin Hayırseverlik Algısı
<i>Alt Kategori</i>	<i>Hayırseverlik projelerinin işletme açısından amaç ve hedefleri,</i>
Tema 2	Katılım Bankalarının Şariat İlkelerine Uyumu
Kategori 1	İşletmenin Faiz Yasağı İlkesine Uyumu
<i>Alt Kategori</i>	<i>Kredilerin geri ödenmesinde yaşanan gecikmelerde işletmenin herhangi bir bedel alıp almadığı,</i>
Kategori 2	İşletmenin Risk Paylaşımı İlkesine Uyumu
<i>Alt Kategori</i>	<i>İşletmenin ortaklık türündeki yatırımlara yeterli düzeyde destek veri vermediği</i>
Kategori 3	İşletmenin Varlık Tabanlı Olma İlkesine Uyumu
<i>Alt Kategori</i>	<i>İşletmenin bedelli askerlik veya bunun gibi ihtiyaçlara cevap verip vermediği</i>
Kategori 4	İşletmenin Spekülasyon Ve Belirsizlik Yasağına Uyumu

<i>Alt Kategori</i>	<i>Konvansiyonel bankaların gerçekleştirdiği finansal işlemleri veya benzerlerini gerçekleştirip gerçekleştirmediği</i>
Kategori 5	İşletmenin Alışverişin İslamiliği İlkesine Uyumu
<i>Alt Kategori</i>	<i>Yatırım yapılacak alan veya metanın İslamiliği noktasındaki işletmenin hassasiyetinin olup olmadığı</i>
Kategori 6	İşletmenin Para Kavramı Algısı
<i>Alt Kategori</i>	<i>Katılım bankaları ve konvansiyonel arasında para kavramının algılanması açısından bir farklılık olup olmadığı</i>
Kategori 7	İşletmenin İnfak İlkesine Uyumu
<i>Alt Kategori</i>	<i>İşletmenin müşteriler, hissedarlar veya kurum olarak zekât ödemesi yapıp yapmadığı</i>
Kategori 8	Katılım Bankaları Bünyesindeki Danışma Kurulları
<i>Alt Kategoriler</i>	<i>Danışma kurulunda yeterli kişi olup olmadığı, Danışma kurulunda yer alan kişilerin yeterli bilgi birikimine sahip olup olmadığı, Danışma kurulunda yer alan kişilerin kararlarında bulunduğu kurumdan bağımsız harekete edip edemediği, Danışma kurulunda yer alanların başka bir katılım bankasıyla bağının olup olmaması,</i>

1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Çerçevesi

1.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramına İlişkin Tanımlamalar

KSS kavramıyla ilgili çokça tanımlama vardır. Tanımlamaların pek çok ortak yönü olduğu gibi kavramın sorumluluk, zorunluluk veya gönüllülük çerçevesinde mi değerlendirileceği konusunda zihinler biraz karışıktır. Bu bağlamda zihinlerin netleşmesi açısından çalışmada öncelikle uluslararası örgütlerin KSS tanımlarına yer verilmektedir.

Avrupa Komisyonu 2001 de yayınladığı Yeşil Kitapta (Green Paper) KSS'yi; “şirketlerin, kendi iş alanlarında ve hissedarları ile olan etkileşimlerindeki çerçevede sosyal ve çevresel kaygılarını/ilgilerini gönüllülük esası ile işlerine entegre etmesidir” şeklinde tanımlanmaktadır. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi'ne göre ise bu kavram “iş dünyası tarafından çalışanların, onların ailelerinin, halkın ve tüm toplumun hayat standardını yükseltip ekonomik kalkınmaya katkı sağlamaya yönelik verilmiş bir söz” olarak tanımlanmaktadır. (Borsaİstanbul, 2014, s. 11)

BM ise Birleşmiş Milletler Endüstriyel Gelişim Organizasyonu (UNIDO), sitesinden yapılan açıklamada; “şirketlerin hissedarları ile beraber toplumsal ve çevresel meselelere ilişkin kendi ticari hayatlarında ve hissedarları ile ilişkilerindeki alanlarda, kendi stratejileri ile bütünleştirdikleri bir yönetim anlayışdır” şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca KSS ile gönüllü bağışların arasında bir ayrım olduğunun altı çizilerek, KSS projelerinin ticari yönetimle alakalı stratejik bir konsept olduğunu, hayır işleri, sponsorluklar ve hayırseverliklerden farklı bir noktada bulunduğunu söylemişlerdir. (Kantarıcı, 2014) BM ayrıca yayınladığı on maddelik Küresel İlkeler Sözleşmesi (Global Compact) itibariyle KSS ile ilgili bir çerçeve çizmiştir.

Dünya Bankası KSS tanımını şöyle yapmıştır: “İşletmelerin, kendi paydaşlarına, çalışanlarına ve ailelerine, ilgili topluluğa ve topluma karşı etik davranma beklentisi çerçevesinde; kurumsal sorumluluk, kurumsal yurttaşlık,

toplumsal girişimcilik, üçlü temel; sürdürülebilir büyüme, ticari etik ve ticari yönetim gibi kavramların bir araya getirilmesidir.” (Kantarıcı, 2014, s. 8)

ISO olarak tanınan, Uluslararası Standardizasyon Organizasyonu'nun KSS konusundaki stratejik danışman grubu, kurumsal sosyal sorumluluğu” insanlara ve topluma yarar sağlayacak bir şekilde, organizasyonların ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara işaret ettikleri bir yaklaşım” olarak ele almaktadır. ISO kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında insan hakları, iş sağlığı ve güvenliği dahil olmak üzere işyeri ve işçi sorunları, işyerinde adaletsiz uygulamalar, çevresel yaklaşımlar, piyasa ve tüketici sorunları gibi sorunların olması gerektiğini vurgulamaktadır. (ISO Advisory Group, 2004); Aktaran (Aktan & Börü, 2007, s. 12-13). KSS kavramının akademik çevredeki tanımları ise Tablo 2’de yıllar bazında gösterilmektedir.

Tablo 2: KSS’ ye İlişkin Tanımlamalar

Yazar/Yılı	KSS Tanımı
Bowen (1953)	İşletmelerin, toplumun değer yargılarına ve normlarına uygun bir şekilde hareket ederek karşılığında doğrudan bir fayda beklemezsizin gönüllü olarak faaliyette bulunması
Frederick (1960)	İşletmelerin kaynaklarını sadece kendi çıkarları için dar kapsamlı değil, toplumun çıkarları için geniş kapsamda gönüllü olarak kullanması
Friedman (1962)	İşletmelerin hile olmaksızın, açık ve serbest rekabet yürüterek karlarını maksimize etmesi

Davis ve Blomstorm (1966)	İşletmelerin, bütün toplumsal sistem üzerine yaptığı karar ve eylemlerinin etkilerini düşünerek hareket etmesi
Sethi (1975)	İşletmelerin, toplumun beklentilerini karşılamak için toplumun sosyal normlarına, değerlerine ve beklentilerine uyumlu davranışlar sergilemesi
Carroll (1979)	Toplumun beklediği ve işletmenin sunduğu ekonomik, yasal, etik ve hayırsever sorumluluğun bütünü
Jones (1980)	Sadece hissedarlara karşı değil toplumda işletmenin faaliyetlerinden etkilenen herkese karşı yerine getirilmesi gereken bir yükümlülük olması
Wood (1991)	İşletmelerin ve toplumun ayrı ayrı değil de bir olduğunun düşünülmesi
Baker (2003)	Topluma faydalı üretim süreçlerinin oluşturulması

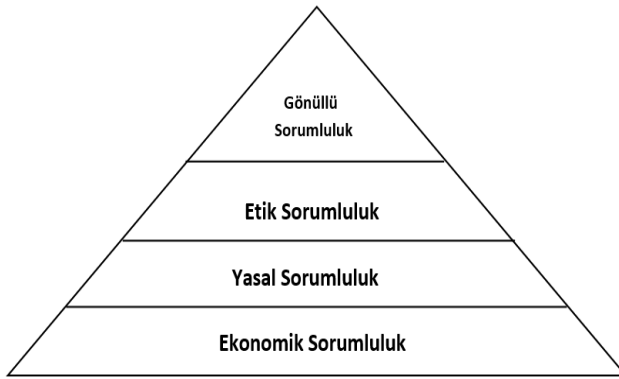
Kaynak: (Akkoyunlu & Kalyoncuoğlu, “İşletmelerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Çalışmalarının Marka Algısı Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi”, 2014, s. 129)

KSS kavramına dair yapılan tüm tanımlamaların hemen hepsinde ortak olan dört unsurdan söz etmek mümkündür. (Sönmez ve Bircan, 2004: 476-490) ; Aktaran (Sert, 2012, s. 34)

- İşletmelerin kar elde etmek için mal ve hizmet üretmelerinin ötesinde sorumlulukları vardır.
- Bu sorumlulukların içinde, işletmelerin ortaya çıkmasına katkıda buldukları sosyal problemlerin çözümüne katkıda bulunmak da vardır.
- İşletmeler sadece hissedarlara karşı değil, sosyal paydaşlar olan çevreye karşı da sorumludurlar.
- İşletmeler sadece ekonomik değerlere odaklanmamakta, daha geniş anlamda insani değerlere hizmet etmektedir.

1.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Alanları (KSS Piramidi)

Akademik anlamda kabul görmüş olan modelleme Archie B. Caroll tarafından geliştirilmiştir. “The Phyramid of Corporate Social Responsibility “ isimli makalesinde (1991) sosyal sorumluluğun kurumsal boyutları Şekil 1 ‘deki gibi dört bölüme ayrılmaktadır.

Şekil 1: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Piramidi (1991)

Kaynak: (Bayraktaroğlu, Yılmaz, & Can, “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Algısının Örgütsel Bağlılığa Etkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma”, 2014, s. 104)

Ekonomik Sorumluluk: Ekonomik sorumluluk, işletmenin kar amacı güden temelidir. Kar elde etmek işletmenin sosyal yönden amacı olmasa da motivasyon için ve işletmeye dahil ortak çıkarı olan bireyler açısından hayati

öneme sahip bir konudur. Bu nedenle sosyal sorumluluk açısından da onu etkiler görünmektedir.(Caroll,2000); Aktaran (İbişoğlu, 2007, s. 8).

Yasal Sorumluluk: Her şirketin, kanunlarca düzenlenmiş yasalara uyma zorunluluğu vardır. Toplum düzeninin bozulmadan sürdürülmesi için, ortaya konulan kurallar uygulanmalıdır. Bunlara uyulmaması durumunda, toplum ve çevre sağlığını bozacak, kötü durumlarla karşılaşılabilir. Bu da istenmeyen bir sonuçtur (İbişoğlu, 2007, s. 9).

Etik Sorumluluk: Ekonomik ve yasal sorumluluklarla beraber dürüstlük, adalet ve etik sorumluluklar hakkındaki etik normlar yasa içinde kodlanmış olmasa bile toplumun üyeleri tarafından yasaklanan ya da beklenen aktivite ve uygulamaları kapsamaktadır. (Vural & Coşkun, 2011, s. 73).

Gönüllü (Hayırseverlik) Sorumluluk: Toplumun ihtiyacı olan, gelişimine ek katkı sağlayacak hizmetleri, karşılık beklemeden yapmak, bağışlarda bulunmak gönüllü sorumluluk kavramını açıklamaktadır. (İbişoğlu, 2007, s. 11).

1.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluk İlkeleri

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramının temelde üç kavramı vardır. Bu bölümde kısa başlıklar altında ele alınmaktadır.

Hesap verebilirlik, bir kurumun faaliyetlerinin işletmenin dış çevresinden etkilendiğinin ve bu nedenle bu faaliyetlerin etkilerinden sorumlu olunması gerektiğini öngörür. Bu çerçevede, hem içsel hem de dışsal çevrede, bu faaliyetlerin etkilerinin ölçülmesi gerekmektedir. Bu kavram daha açık bir anlatımla, bu faaliyetlerden etkilenen tüm birimlerin performans ölçümlerinin raporlanmasını içermektedir (Aras, 2007, s. 3).

Şeffaflık, genel olarak kurumların faaliyetlerinin dış etkileri, kurumların raporları ile tespit edilebilir ve raporda olaylara ait gizli bir şey olmamasını ifade eder. Bu nedenle kurumun davranışlarının tüm etkileri, dış etkiler de

dâhil olmak üzere, kurumların raporlama işleyişinden sağlanan bütün bilgilerin kullanılması ile kolay anlaşılır hale getirilmelidir (Aras, 2007, s. 4).

Sürdürülebilirlik, yeniden üretilebilenden daha fazla kaynağın kullanılmasını ifade etmektedir. (Aras, 2007, s. 4)Sürdürülebilir kalkınma en yaygın kullanımıyla gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme imkânlarını tehlikeye sokmadan bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılamaktır. (Borsaİstanbul, 2014, s. 5)

2. İslami Perspektiften Kurumsal Sosyal Sorumluluk

2.1.İslam'da Sosyal Sorumluluk Kavramının Temel Esasları

İslami açıdan KSS kavramının dayanak noktası ve temel kuralları Kuran'a dayanmaktadır. İslam'ın iki temel kaynağı vardır. Bunlar; Kuran ve Sünnet'tir. Bu bölümde KSS kavramı İslami açıdan değerlendirilirken bu kaynaklar ışığında temel bazı başlıklar sunulmaktadır.

Halifelik-Vekillik: Bu ilke insanların Allah'ın yeryüzündeki elçileri olduğunu kabul eder (Farook, 2007, s. 33).İlke doğrultusunda Allah'ın vekili olan insanoğluna belli başlı sorumluluklar yüklenmiştir. İslam insanın yeryüzündeki varlık sebebini yüce maksatlara yönelik bütüncül bir yaklaşımla açıklamaktadır. Evrenin yaratıcısı, insanı halife kılmıştır. Dolayısıyla tüm insanlık hilafet düsturunun eksiksiz olarak icrasına çalışmak, iktisadi faaliyetlerin de içinde bulunduğu her türlü tasarrufu bu çerçeveye oturtmak zorundadır. Aradaki farkı kavramlaştırmak gerekirse; İslam halife merkezli bir anlayışa sahiptir. Batı felsefesindeki beşer merkezli dünya görüşü insanı evrenin merkezine oturup yaratıcısını inkâra götüren, her şeyin ama her şeyin insan tarafından ve insan için olduğunu ileri süren bir hümanizm ile sonuçlandığından İslami anlayışa terstir. (Kallek, 2015, s. 4-5)

İlahi Hesap verilebilirlik: Bu prensip halifelik ilkesinin bir uzantısıdır ve insanoğlunun elbet öleceğini ve dünya hayatından hesaba çekileceğine vurgu yapar. (Farook, 2007, s. 33).

İyiliği Emretmek, Kötülüğü Yasaklama (Emri bil marûf, Nehyi anil münker): İyiliği emredip kötülüğü yasaklama ilkesi Allah'ın insanları halife olarak yeryüzünde yaratması ve onlara yüklediği bir sorumluluktur (Farook, 2007, s. 33-34).

2.2. İslam Ekonomisinin Dayandığı İlkeler

İslami norm ve kuralların temel dayanak noktası Kuran ve Sünnet'tir. Dolayısıyla İslam ekonomisi de çerçevesini ve sınırlılıklarını bu doğrultuda belirler. Bilindiği gibi Kuran ve Sünnet güçlü ahlaki değer ve kurallar ihtiva eden önemli kaynaklardır. Bulunduğu cahiliye toplumuna çekidüzen vermeyi başarmış önemli ahlaki ölçüt ve değerler içerir. Bu bölümde İslami kaynaklar göz önünde bulundurularak İslam ekonomisinin dayandığı ilkeler başlıklar altında irdelenmeye çalışılacaktır. Aktaran; (Platonova, 2013, s. 278-283)

Tevhid (Allah'ın varlığı ve birliği): İlahi bir kavram olarak tevhid, "mutlak anlamda Allah'ın bir olduğunu bilmeyi, O'ndan başka ilah bulunmadığına, ortağı ve benzeri olmaktan uzak bulunduğuna inanmayı" ifade eder. (Ece, 2010, s. 732) Tevhid inancı çerçevesinde insanoğlu manevi bir sorumluluk altındadır. Bu sorumluluk çerçevesinde tevhid inancı, ekonomik normları belirler ve insanlardan bu kurallara riayet etmesini bekler. İnsanlar bu dünyadaki ekonomik faaliyetlerin sonuçlarının sadece bu dünya ile bağlantılı olmadığı bilincinden hareketle ve ahirette tüm bunlardan hesaba çekileceği bilinci ile manevi bir sorumluluk altına girmektedir. İnsan ideali sadece bu dünyada mutlu olmak değilken, iki cihan saadeti (dar-us saadet) amacından hareketle reel dünyada sorumlu davranışlar sergilemek durumundadırlar. (Platonova, 2013)

Adalet-İhsan (Denge ve yardımseverlik/sosyo-ekonomik adalet): Adalet kavramı dört kısımda incelenmektedir; (Ece, 2010, s. 23)

1. Allah'ın emrine uyarak hükmedilirken adaletli olmak, yani insaflı olmaktır. (Nisa,58)

2.Sözde, konuşmada, haberleşmede adalet olması.(En'am,152)

3.Kurtuluşun sebeplerine sarılma, yani doğru davranışlara, salih amele yönelme anlamındaki adalet.(Bakara,123)

4.Allah'a eş koşmaktan sakınmaktır.(En'am,1)

Tüm bu adalet tanımlarından hareketle denilebilir ki, İslamiyet eşitlik ve adalet kavramlarının arasındaki ince çizgiyi göz önünde bulundurur ve bu doğrultuda eşitlik kavramından ziyade adalet kavramına vurgu yapar. Çünkü adalet kavramı insanlar arasındaki dengeyi en iyi anlatan ve kuran kavramdır. (Platonova, 2013)

Diğer kavram olan ihsan ise; “güzellik, uygunluk güzel olan şeyi en güzel şekilde yapmak” demektir. (Ece, 2010, s. 284)Yine bu kavramda dengeye işaret eden bir kavramdır. İnsanlar veya toplumlar yüksek yaşam düzeylerine sahip olmalılardır ki günümüzde buna “refah toplumu” adı verilmektedir. Bu da insanlar arasında her alanda dengenin sağlanması ile mümkün olmaktadır. Denge ise adalet ve ihsan kavramıyla vücut bulabilmektedir.

İhtiyar (Özgür irade): İslami ekonomik sistemler fırsatların seçimini ve bireysel özgürlükleri garanti eder. (Platonova, 2013, s. 279)

Farz (Sorumluluk): İslami bir kavram olarak farz;” sabit oluşu ve ifade ettiği anlam yönünden kesin deliller ile emredilen işlerdir. Gerek Kuran'da gerekse hadislerde, başka anlama gelme ihtimali olmayan açık emirlerle yapılması istenen işler. Gerek Kuran'da, gerekse hadislerde, başka anlama gelme ihtimali olmayan açık emirlerle yapılması istenen işler.” (Ece, 2010, s. 752).Görüldüğü üzere farz kavramı bir zorunluluk içermektedir. İslam ekonomisi açısından da bu kavram sosyal odaklı düzenlemelerin ilahi normlarla zorunlu hale getirilmesi ve sadece gönüllü eylemlerle sınırlı kalmamasını sağlamaktadır. (Platonova, 2013)

Rububullah: İslam ahlak ekonomisi çerçevesinde bireyler doğrudan ulaşacağı ve onların kullanacağı sosyal çevre ve beslenme ihtiyaçları için birbirlerine

saygı göstermenin ilahi bir zorunluluk olduğu vurgulanır. (Platonova, 2013, s. 280)

Tezkiye (Büyüme ve Arınma): İslami bir kavram olarak tezkiye;”temizlemek, geliştirmek, feyizlendirmek, büyütmek ve temize çıkarmak” demektir. (Ece, 2010, s. 739).Zekât kavramıyla aynı kökten gelmektedir. Bu kavram tevhid, adalet, farz ve Rububullah kavramlarının kombinasyonunun bir sonucudur. Tezkiye sonucu itibarıyla bu dünyada temizlenme ve refah ahiret için ise saadet beklentisi olan bir kavramdır. (Platonova, 2013, s. 280).

Hilafet ve Allah önünde hesaba çekilme: Hilafet gereği insan emanete emanetlik edendir. İslamiyet’te emanete büyük önem atfedilir. Bunun bir gereği olarak insanoğlundan yeryüzünde her şeyin sahibini iyi bilmesi ve elindekilerin kendisine emanet olarak verildiğini hatırlaması ve nihayetinde emanete hıyanet etmemesi beklenir. Kavram içerisinde insanoğlu halife olarak yeryüzündeki nimetleri en iyi şekilde kullanıp ona emanetlik etmesinin yanı sıra diğer insanların rahatlığı ve huzurunu sağlayıp, bulunduğu toplumu refah toplumuna ulaştırabilmek için de çaba sarf etmesi gerekmektedir.”Mülk Allah’ındır” ve insan, onu melik olarak değil de halife sıfatı ile kullanmaktadır. Allah’ın mülkünden kendisine bahşedilende, diğer insanların hakları söz konusu olduğu için, mutlak tasarruf hakkına sahip değildir. Bkz. En’am,165;Furkan,133;Zariyat,19;Hadid,7 (Kallek, 2015, s. 22)

Makasidü’ş-Şeria (Şeriatın Hedefleri): Kavram olarak “Genelde dinin, özelde ibadetler ve hukuk alanındaki dini hükümlerin gayeleri anlamında bir tabir.” olarak tanımlanmıştır. (Boynukalın, 2003, s. 423)Şeriatın amacı dinin nihai amaç ve hedeflerine hizmet eden aksiyonlardan insan refahını sağlamak ve teşvik edilmesini ahlaki yasal çerçevelerle sağlamasıdır. Şeriat’ın hedefi bugün ve yarının tüketimi arasında bir denge sağlamak için zenginlik ve gelirin adil bir şekilde dağıtımını sağlamaktır. (Platonova, 2013, s. 281)

İmam Gazali'ye göre makasidü's-şeria: "Şeriat'ın hedefinde insanların inançlarını (din), insanların nefsini (nefs), zekâlarını (akl), onların kuşaklarını (nesl) ve servetini (mal) korumak yatmaktadır. Tüm beş bölümle halk yararı garantiye alınmaktadır". (Dusuki & Abdullah, s. 31)

Abdel Majid Najjar'ın Makasidü's-şeria kavramının tanımlaması Tablo 3'deki şekliyledir. (Asutay & Harningtyas, 2015, s. 9)

Tablo 3: Najjar'ın Makasidü's-Şeria Konsepti

Hedefler	Neticeler
• İnsan yaşam değerini koruma	a. İman b. İnsan hakları
• İnsanın özünü koruma	a. Öz b. Akıllı kimse
• Toplumu koruma	a. Nesil b. Sosyal mevcudiyet
• Fiziksel çevreyi koruma	a. Servet b. Çevre (Ekoloji)

Kaynak: (Asutay & Harningtyas, 2015, s. 9)

2.3. Makasidü's-Şeria'nın Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramına Etkileri

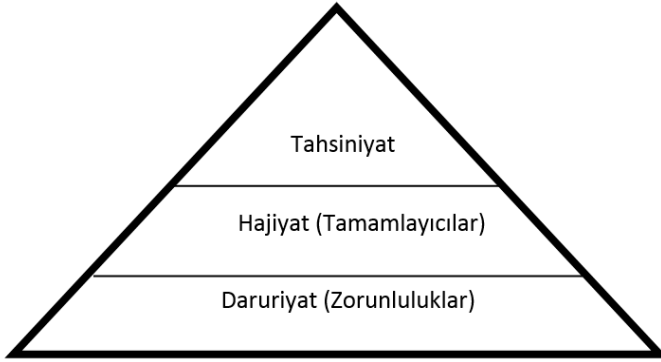
Makasidü's-şeria kavramı bireylere sorumluluk yüklemektedir ve bu sorumluluklar aşağıdaki kategoriler altında toplanmaktadır;

- Daruriyat (Zorunluluklar) : Bir kişinin dini ve dünyevi işlerinin düzgün işlemesi için gereklidir. (Dusuki & Abdullah, s. 32)
- Hajiyat (Tamamlayıcı) : Hayattaki sıkıntı ve problemleri hafifletmek için gereklidir. Örneğin İslam'da selem akdi aslında akdin geçerliliği açısından

sakıncalıdır. Fakat ekonomik işlemlerde kolaylık sağlamak için selem akdi geçerli ve doğru kabul edilir. (Dusuki & Abdullah, s. 33)

- **Tahsiniyat:** Düzeltmelere önderlik yapmak ve mükemmele ulaşmak her düzeyde insanın işlerini başarıyla yürütmesi ile gerçekleşir. Örneğin, şariat kurallarının sadakaya teşvik etmesi, insanlar arasında ilişkileri düzenlemesi ve adil alışverişi bu kategoride sayılabilir. (Dusuki & Abdullah, s. 33)

Makasıdüş-şeria kavramını KSS ile karşılaştırdığımızda kavramın bireysel çıkarlar yerine kamu/toplum çıkarlarını ele aldığını görülmektedir. (Dusuki & Abdullah, s. 33). Carell'in KSS piramidinden hareketle makasıdüş-şeria kavramı ve sorumluluk alanları şekildeki haliyle incelenebilir.

Şekil 2: KSS' de Maslahat Uygulaması

Kaynak: (Dusuki & Abdullah, Maqasid al-Shari'ah, Maslahah and Corporate Social Responsibility, s. 35)

2.4. İslam Ahlak Felsefesinin Temelleri

Birlik (Tevhid): Tevhid kavramı itibariyle insanlara sosyal sorumluluk ve adalet gibi görevler yüklenmiştir. Kavram gereği insanlar, Allah'ın dünya üzerindeki vekilleridir ve yeryüzündeki tüm kaynaklar onların emanetine sunulmuştur. Bu da insanlara birçok sorumluluk yüklemektedir. Dolayısıyla iş pratiğinde ise İslam insanlara güvenilir ve doğru olmayı, istiflemeden ve diğer hileli iş durumlarından kaçınmayı emreder (Mohammed, 2007).

Adalet: Chapra (1992) adalet kavramını dört maddede incelemektedir. (Mohammed, 2007, s. 120)

- İhtiyaçların karşılanması,
- Dürüst kazanç kaynağı
- Adil sağlık ve gelir dağılımı
- Büyüme ve kararlılık

Özgür İrade (İhtiyar): İnsanlar fiillerinde, gerçek bir irade hürriyetine sahiptirler. Çünkü insan bu gerçeği kendi içinde her an duymakta, yaptığı işlerde hür olduğunu hissetmektedir. Allah Teâlâ, insanların irade ve ihtiyar sahibi, dilediğini yapabilir bir varlık olmasının takdir buyurmuş ve onları bu güç ve kudrette yaratmıştır. Bu sebeple insanlar kendi istekleri ve iradeleriyle bir şey yapıp yapmamak gücündedir. İki yönden birini tercih edip seçebilirler. İnsanların sevabı ve cezayı hak etmesi, belli işlerden sorumlu olması, bu tür iradesi sebebiyledir. (Kılavuz, 2014, s. 146) İnsanlar İslami kurallara riayet etmek zorunda olsalar da her insanın doğru ve yanlış seçmeleri için sahip olduğu bir özgür iradesi vardır. (Mohammed, 2007, s. 128)

Sorumluluk (Farz): Sorumluluk (farz) kavramı İslam'da adalet ve sosyal sorumluluk değerlerinin özünü teşkil etmektedir. Sorumluluk kavramı doğal olarak özgür irade kavramıyla ilgilidir. Özgür irade vardır ama sorumluluklar dâhilinde mümkündür. Farz kavramı bu haliyle insanların özgürlüklerin önüne bir set koymaktadır. (Mohammed, 2007, s. 139)

3. İslami Finans Kuruluşlarında Kurumsal Sosyal Sorumluluk

3.1. İslami Finans İlkeleri

İslami finans İslami inanç ilkelerine dayanır ayrıca tüm faaliyetlerini de şeriatın sınırları içerisinde gerçekleştirmek zorundadır. Şeriat ilkeleri Kuran ve sünnetten alır. Kuran'a göre İslami bankaların göz önünde bulundurması gereken dört madde vardır. (Mohammed, 2007, s. 159)

- Faiz ve faize dayalı alışverişin olmaması gerekliliği,

- Ekonomik faaliyetlerde belirsizliğe dayalı kazançtan kaçınma (garar),
- İslami vergiyi uygulamak (zekât),
- İslami olarak yasaklanan (haram) mal ve hizmetlerin üretilmesinin engellenmesi,

İslami finans ilkelerini yedi grupta incelemek mümkündür.

Faiz yasağı: Bir fıkıh terimi olarak faiz; bedelli akitlerde taraflardan birisi lehine şart koşulan fazlalığı ifade eder. Faiz cereyan eden şeylerden birisinin peşin, diğerinin veresiye olması halinde miktarlar eşit bile olsa fazlalık hükmen var sayılır (Döndüren, 2012, s. 381).

Risk Paylaşımı: İslami kuralların temelinde tarafların birbiri üzerinde fazladan üstünlük sağlamasının önüne geçmek ve tarafların haklarını korumak vardır. Buradan hareketle İslam ekonomisi temel olarak yatırımlardan sağlanacak hak ve sorumluluklarda olduğu gibi yatırımlar sonucu katlanılacak maliyet ve sorumluluklarda da adaletli dağılımı sağlamaya çalışmaktadır. Buradan hareketle İslam ekonomisi daha çok ortaklık prensibe dayalı yatırımları teşvik etmektedir denilebilir. İslam'da kabul gören pek çok ortaklık türü vardır. (Döndüren, 2012, s. 412)

Varlık Tabanlı Oluşu: İslami hukuk kurallarına göre gerçekleştirilecek her mali işlemin maddi bir varlığa dayandırılması gerekmektedir.

Spekülasyon ve Belirsizlik (Garar) Yasağı: Garar bir fıkıh terimi olarak; aldatma, hile, bilinmezlik veya teslimde güç yettirilememesi hallerini kapsar. (Döndüren, 2012, s. 166)

Yatırımların (Alışverişin) İslami Olup Olmadığı: Bir yatırım veya alışverişin İslami olabilmesi için sadece İslami şekil şartlarına uyumlu olması yeterli değildir. Bir ticari faaliyetin helal sayılabilmesi için o faaliyetin yasaklanmamış olması birinci şarttır. Bunun devamında ise işleme konu olan mal ve hizmetlerin de İslami olarak bir sakıncasının bulunmaması gereklidir. Örneğin kumar, içki, uyuşturucu hap ve zararlı maddeler İslami açıdan

kullanılması ve satılması uygun olmayan maddelerdir. Bu yüzden herhangi bir ticari faaliyet görünüşte helal gibi bulunmakla beraber faaliyete ilişkin mal veya hizmet saydığımız gibi haram görülen mal ve hizmetler kullanılarak gerçekleştirilirse bu da faaliyetin, anlaşmanın veya ortaklığın İslamiliğine (helalliğine) gölge düşürür. (Platonova, 2013, s. 284)

Para Kavramı: İslam iktisat düşüncesinde para sadece değişimi sağlayan bir maldır. İslam iktisat düşüncesine göre paranın piyasa şartlarından kaynaklanan riskler ve dalgalanmalar gibi nedenlerin dışında değerini koruması gerekir. Çünkü para da tıpkı bir ağırlık ölçüsü veya uzunluk ölçüsü gibi bir ölçüdür ve değişime aracılık eder. Paranın kullanım değeri veya zaman değeri yoktur. (Özsoy, 2012, s. 107) İslam iktisadında paranın doğrudan zamana bağlı değer artışı fikri yoktur. Bu bakımdan İslami finans literatüründe zaman zaman “İslam’da paranın zaman değeri olmadığı” zikredilirse de bu tek başına doğru bir ifade değildir. İslam’da paranın zaman değeri vardır, ancak bu, paranın kullanıldığı yatırımın sonucuna bağlı ex-post bir kavramdır, yani önceden belirlenemez. Ancak reel iktisadi faaliyetlerin sonucunda ortaya çıkan bir olgudur (Saraç, 2014)

İnfak: İnfak, Allah yolunda harcama yapma, birini besleme, geçimlik (nafaka) verip geçindirme anlamlarına gelir. (Ece, 2010, s. 294) İnfak İslami olarak büyük öneme sahip olmakla beraber Kuran-ı Kerim’de infak edenler övülmüştür. İnfak zekât, sadaka ve karz-ı hasen vermek suretiyle gerçekleştirilebilir. Bilindiği gibi bunlar içinde zekât İslam’ın şartlarından bir tanesidir ve ekonomik açıdan da zengin fakir arasındaki maddi uçurumları kapatıp gelir adaletsizliklerine önlemeye katkı sağlamaktadır. Karz-ı hasen ise güzel ödünç vermek anlamında olup İslami bir borç verme, borçlanma şeklidir. Burada esas olan, faiz beklemeksizin borçluyu rahatlatmak için verilmesidir ki bu Kuran’da birçok yerde övülmüştür. (Hadid,11; Maide,12; Bakara,245; Hadid,18; Teğabün17; Müzzemmil,20) (Döndüren, 2012, s. 405)

3.2. İslami Finans Kurumlarının Sosyal Sorumluluk Kavramına Etkileri

İslami finans kuruluşlarının birincil zorunluluğu yürüttükleri faaliyetlerin tüm yönleriyle İslam hukukuna uyum içinde olması gerekliliğidir. Bunun dışında İslami finans kurumlarının yatırımcılarının fonlarını yönlendirme ve proje için gerekli fonları tahsis etme gibi geleneksel bankalarla özdeş görevleri vardır. Bu bağlamda da izin verilen ve önerilen kaynaklardan fonları yine önerilen projelere yatırım yapmak İslami finans kurumlarının sorumluluğu altındadır. İslami finans kuruluşları mali araçlar olarak örnek bir konumda olduğu için paydaşlarının davranışlarını ideal İslami yatırım ve tahsisi konusunda etkileyebilirler. (Farook, 2007, s. 35)

İslami finansal kuruluşlar ribaya dayalı finansal sistemleri ve sistemin getirdiği sakıncalardan bireyleri korumak için kurulmuşlardır. Bu anlamda da ana faaliyetleri de sosyal sorumluluk kavramı içerisinde değerlendirilebilir. (Farook, 2007, s. 35)

İslami finansal kurumların sosyal sorumluluk kavramı çerçevesinde etkili olduğu alanları maddeler halinde sıralamak gerekirse; (Sairally, 2007, s. 282)

- Kapsamlı sosyo-ekonomik faydaların icrası,
- Ümit veren ekonomik sektörlere odaklanma,
- İş oluşturma ve girişimciliği teşvik,
- Sosyal adaleti savunma ve dağıtım,
- Eşitlik ve adaleti kurma,
- Fakirlik, yokluğu hafifletme,
- Bölgesel yatırımların dağıtımının desteklenmesi,

4. Türkiye'deki Katılım Bankalarının KSS İlkeleri ve İslami İlkelere Uyumluluğunun Değerlendirilmesi

Türkiye'de faaliyet gösteren altı tane katılım bankası mevcuttur ama örneklem grubumuz dört banka olacaktır. Son dönemde kurulmuş olan Ziraat Katılım

ve Vakıf Katılım yeni açılmış olmaları ve KSS projesi gerçekleştirilmemiş olmaları sebebiyle örneklem dışı bırakılmıştır.

4.1. Türkiye'deki Katılım Bankalarının KSS Projeleri ve KSS Yaklaşımı Bank Asya

Kültür-Sanata Destek Projeleri

- Şiirin Sultanları (İskender Pala – 2005 Mayıs)
- Sanat Eserine Vurulan Kuran Mührü (Murat Sülün – 2006 Mayıs)
- II. Abdülhamid Dönemi Osmanlı Coğrafyası (Mehmet Bahadır Dördüncü – 2006 Ekim)
- Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı (İlber Ortaylı – 2007 Ekim)i
- İlber hocayla Topkapı Sarayı Gezi Rehberi
- Abideleri ve günümüze mesajlarıyla Diyar-ı Mevlana (Murat Sülün - 2007 Aralık)
- Der saadet'ten Haremeyn'e Surre-i Hümayun (Yusuf Çağlar, Salih Gülen – 2008 Nisan)
- Mukaddes Göç Hicret (Reşit Haylamaz – 2009 Şubat)

Çevre ve Doğaya Destek Projeleri

- Bank Asya Hatıra Ormanı
- INEPO Ulusal ve Uluslar arası Çevre Olimpiyatları (Ana Sponsor)
- E-hesap özeti Uygulaması

Spora Destek Projeleri

- Bank Asya 1. Lig İsim/Forma Sponsorluğu
- Bank Asya 1. Lig Ödülleri/Dergisi
- Bank Asya Çırağan Kolej Spor Basketbol Takımı
- Genç Sporculara Destek

Eğitime Destek Projeleri

- Bir Çocuk Okutuyorum Sosyal Sorumluluk Projesi
- Kardeş Okul Projesi

- Ayvalidere İlköğretim Okulu Okuma Bayramı Sponsorluğu
- Türkiye Engelsizler Tiyatro Grubu

Kuveyt Türk

• **Salihia sultan çeşmesi restorasyonu:** Tarihi Salihia Sultan Çeşme ve Sebili, Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın 'Yok Olmaya Terk Edilmiş Tarihi Eserleri Koruma Projeleri kapsamında yaptıkları işbirliği çerçevesinde restore edilmiştir.

• **Kozahan şadırvanı restorasyonu:** Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün kontrolünde Kuveyt Türk Katılım Bankası tarafından restorasyonu gerçekleştirilmiştir.

• **Pakistan sel felaketi mağdurlarına yardım kampanyası:** Kuveyt Türk müşteri ve çalışanlarının bağışları sonucunda Türk Kızılay'ı işbirliğiyle "Kuveyt Türk Kardeşlik Köyü" kurulmuştur.

• **Afrika yardım kampanyası:** Kuveyt Türk müşteri ve çalışanlarının bağışları sonucunda Türk Kızılay'ı işbirliğiyle Afrika'ya yardım kampanyası yürütülmüştür.

• **Ortaköy Camii restorasyonu:** Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Kuveyt Türk'ün işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir

• **KAÇUV umuda destek projesi:** Belli tarihler arasında banka kartlarıyla yapılan her işlemin 1 TL'si Kanserli Çocuklara Umut Vakfı'nın (KAÇUV), "Aile Evi" projesine destek olarak verilmiştir.

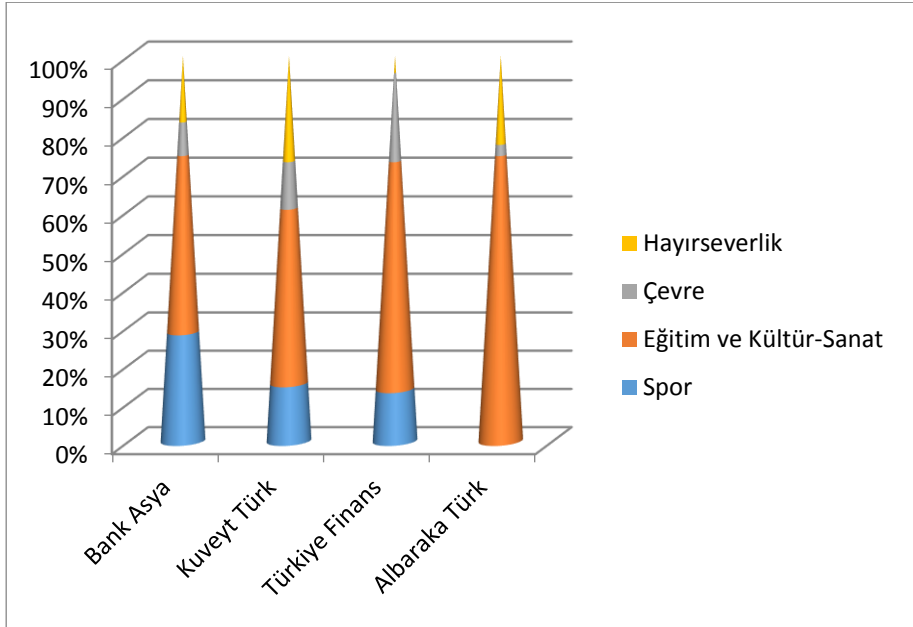
Türkiye Finans

- Tarihi Kırkpınar Yağlı Güreşleri Tanıtımı/Duyurulması
- Karanlıkta Diyalog Sergisi Sponsorluğu
- 17. Akdeniz Oyunları Destekçisi
- Türkiye Finans 3. Fotoğraf Yarışması
- Down Sendromlu Gençlere Destek

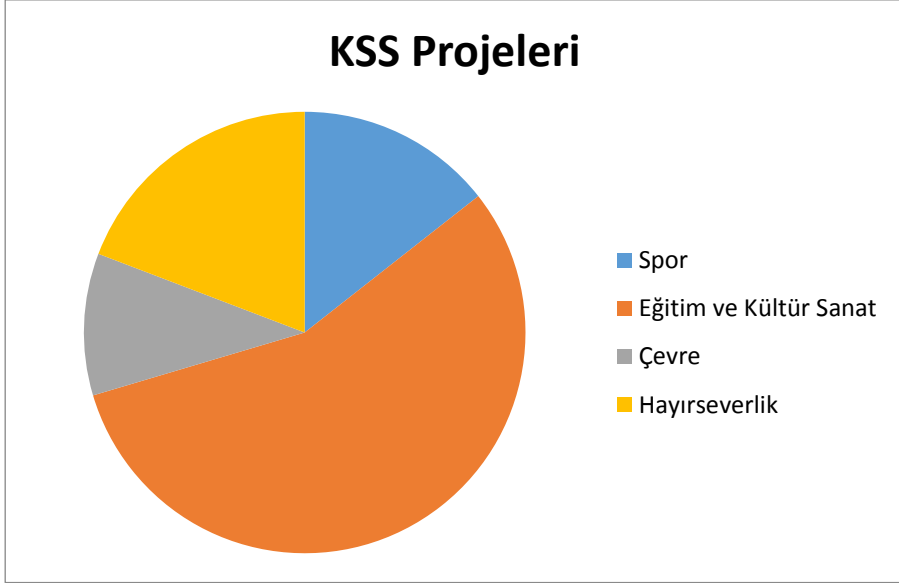
Albaraka Türk

- “Türkiye’nin Ruhü: Cemil Meriç Belgeseli” Sponsorluğu
- “Hicaz Demiryolu Fotoğraf Albümü” Sergisi
- Albaraka Türk Fotoğraf Yarışması (Alinteri) ve Sergisi
- Albaraka Türk Geleneksel Hat Yarışması ve Sergisi
- Her yıl Hazırlanan Okuma Kitabı Projesi
- Bereket Vakfına her yıl İlk ve Orta Öğretim ile Yüksek Öğrenim öğrencilerine burs amaçlı bağışta bulunulması

4.2. Türkiye’deki Katılım Bankalarının KSS Projelerinin Dağılımı

Şekil 3: Türkiye'deki Dört Katılım Bankasının KSS Projelerinin Dağılımı (1)

Şekil 4: Türkiye'deki Dört Katılım Bankasının KSS Projelerinin Dağılımı (2)

Grafiklerden de görüldüğü üzere, katılım bankalarının KSS projelerinde ilk sıralarda yer alması beklenen hayırseverlik projeleri ikinci sırada yer alırken, ilk sırayı eğitim ve kültür-sanat alanında yapılan projeler almıştır. Hayırseverlik projelerinin ikinci sırada kalmasında İslam'da hayrı gizli yapmaya yönelik telkinlerin etkili olduğu söylenebilir. Eğitim ve kültür-sanat alanında yapılan projelerin çoğunluğunu cami, çeşme restorasyonu, hat sanatı gibi yine İslami öğelerin baskın olduğu alanlara yapıldığını söylenebilmektedir. Ayrıca eğitim ve kültür-sanat alanı çok geniş bir yelpazeye sahip olup etki açısından da geniş bir insan kitlesine sahiptir. Bu açıdandır ki bu alandaki projelerin çokluğu normal karşılanmaktadır. Ayrıca katılım bankaları spor alanında da projeler gerçekleştirdiği gözlenmektedir. Çevre ile ilgili hatıra ormanı, e-ekstre uygulaması gibi uygulamalar dışında çok büyük projeler gerçekleştirilmediği görülmektedir.

Çevre ile ilgili büyük projeleri çoğunlukla üretim yapan işletmeler, yanlış üretim teknikleri sonucunda ortaya çıkan çevresel zararı kamufle etmek

amacıyla gerçekleştirmektedir. Bu durumda bankaların çevreye yönelik bir dışsalının olmaması onları bu yönde proje gerçekleştirmemeye sevk etmiş olabilmektedir. Bunun yerine verdikleri toplumsal zararı gidermek amacıyla eğitim ve kültür-sanat alanında proje geliştirmek durumunda kalmış olmaları da muhtemeldir. Tüm bu çıkarımlara grafikten ulaşılabirirse de detaylı neticelere ulaşmak için derinlemesine araştırmaların yapılması kaçınılmazdır.

4.3. Katılım Bankalarının KSS İlkelerine Olan Uyum Ve KSS Algısı Kapsamında Değerlendirme

Katılım Bankalarında KSS Algısı, İslami işletme olarak ele alınan katılım bankalarının KSS algısının diğer işletmelerden bir farkının olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu işletmelerin diğer işletmelerle ayrıştığı tek nokta KSS projelerinin İslami hassasiyetler kapsamındaki alanlarda yoğunlaşmış olmasıdır.

Çalışma İslami işletmelerin KSS algısının diğer işletmelerden farklı olduğu varsayımından hareketle yazılmıştır. Çalışmanın literatür kısmında İslami işletmelerde KSS algısının farklı olacağı kanaatine varılmıştır. Ancak yapılan görüşmeler neticesinde böyle bir ayrımın olmadığı görülmüştür.

İşletmelerin Ekonomik Sorumluluk Düzeyi, görüşülen katılım bankalarının hepsi birer ticari bankadır. Bu kapsamda beklenildiği üzere ekonomik sorumluluk düzeyleri yüksek çıkmıştır.

- İslami bir işletmeden de beklenen ekonomik sorumluluk düzeyinin yüksek olması pozitif bir durumdur. Bu işletmelerle yapılan görüşmeler sonucunda “kar etmenin faizsizlik ilkesi çerçevesinden hareketle hedeflenmesi” ise İslami işletme olmanın olumlu bir netice olarak görülmektedir.

İşletmelerin Yasal Sorumluluk Düzeyi, konuyla ilgili görüşülen hiçbir bankadan yeterli bilgi alınamamıştır.

- İşletmelerin hukuki meseleleri konusunda yeterince açık olmadıkları görülmüştür. Bunda mülakat görüşmelerine duydukları güvensizliğin etkisi

büyüktür. Herhangi bir bilgiye ulaşılmasa da bu bankalar içerisinde yasal uyarı ve yaptırımla karşılaşan bankanın varlığını bilinmektedir. Türkiye’de azınlıkta olan katılım bankacılığı içerisinde bir bankanın bile böyle bir pozisyonda olması katılım bankacılığı için negatif bir durum olarak algılanmaktadır.

İşletmelerin Hayırsever Sorumluluk Düzeyi, görüşülen işletmelerde yüksek düzeyde olduğu gözlemlenmiştir.

- İslami işletmelerin hayırseverlik sorumluluğunun yüksek olması beklenen bir sonuçtur.

İşletmelerin Hesap verebilirlik Düzeyi, kapsamında görüşülen tüm bankaların aynı oranda hassasiyete sahip olduğu görülmüştür.

- Bankacılık sektörü genel itibariyle hesap verilebilirliğin ve şeffaflığın yüksek düzeyde olması beklenen sektördür. Bu işletmeler denetleme ve düzenleme kurumları tarafından devamlı suretle denetlenmekte ve aksi bir durumda yaptırımla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durum yasal mevzuatın da bir sonucudur.

İşletmelerin Şeffaflık Düzeyi, görüşmesinde katılım bankalarının kendilerini müşteri ve müşteri adaylarına anlatmak noktasında istekli oldukları görülmüştür.

- Katılım bankacılığı günümüz itibariyle halen daha yeterince anlaşılması gözükmemektedir. Katılım bankacılığı ve konvansiyonel bankacılık arasında ayırım yapamayan müşteri adayı ise katılım bankaları için negatif etki oluşturmaktadır. Bu noktada katılım bankalarının kendilerini ve faaliyetlerini anlatma çabaları anlamlı görülmektedir.

İşletmelerin Sürdürülebilirlik Algısı, görüşülen işletmelerde sürdürülebilirlik algısıyla ilgili ortak bir değerlendirme yapmak zordur. Çünkü bu anlamda hiç proje yapmayan ve birçok proje gerçekleştiren işletmeler mevcuttur. Katılım bankalarının genel itibariyle sürdürülebilirlik kavramıyla son dönemde ilgili olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır.

- Sürdürülebilirlik kavramı İslami literatürde israf/tasarruf kavramlarına denk gelmektedir. Bu bakış açısı çerçevesinde İslami işletmelerin bu kavrama yakın durması beklenmektedir. Ancak varılan sonuçtan katılım bankalarının bu konuda yetersiz kaldıkları varsayımına ulaşılmaktadır.

İşletmelerdeki İnsan Kaynaklarının Düzeyi, konuyla ilgili bir işletme hariç diğer işletmelerden dolayı olarak bilgi alınmıştır. Yapılan görüşmelerde işletmelerin insan kaynakları konusunda klasik bir yaklaşım sürdürdükleri kanısına varılmıştır. İslami işletme hassasiyeti noktasında insan kaynakları faaliyetleri yürüten ve bu noktadan hareketle projeler gerçekleştiren az sayıda işletme olduğu görülmüştür.

- Katılım bankalarının İslami hassasiyet çerçevesinde insan kaynakları düzeyinin yüksek olması beklenmektedir. Genel olarak insan kaynakları yönetimi iyi düzeydedir. Yapılan faaliyetler ve projeler bazında İslami bazı öğelerin (dini bayramlara özel etkinlikler düzenlenmesi gibi) etkili olduğu görülmüştür.

İşletmelerin Çevre Sorumluluk Düzeyi, noktasında genel bir değerlendirme yapılamamaktadır. Ama katılım bankalarının çevre konusundaki projelere kayıtsız kalmadığı görülmektedir.

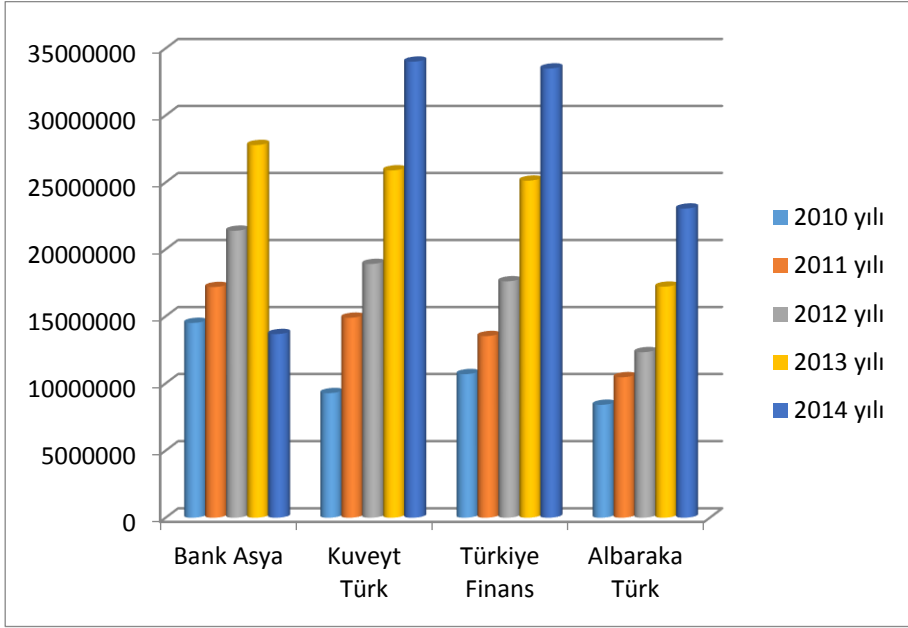
- Genel KSS algısı itibariyle işletmeler neye/nereye zarar veriyorsa o alanda proje yapmaya gayret göstermektedirler. Katılım bankalarının da klasik KSS algısına sahip olduğu varsayılarak yorum yapılırsa, çevre noktasında dışsala sahip olmayan bankalar bu alanda proje gerçekleştirmeyi ihtiyaç görmemişlerdir. Oysa İslami perspektiften KSS anlayışına sahip işletmelerin çevre ve çevrecilik projelerini önemsemesi beklenmektedir.

İşletmelerin Hayırseverlik Algısı, bazında tüm işletmelerin hayırseverlik faaliyetlerini hiçbir maddi karşılık beklemezsizin gerçekleştirdikleri görülmüştür.

- İslami işletmelerin hayırseverlik algısının doğru ve yeterli olması beklenir ki katılım bankaları düzeyinde de bunun yeterli düzeyde olduğu görülmektedir.

4.4. Türkiye'deki Katılım Bankalarının Finansal Büyüklükleri

Bankaların büyüklükleri ve yıllar itibariyle durumlarını görmek adına beş yıllık toplam aktifleri aşağıdaki grafikte verilmektedir. Bu grafik bize bankaların ekonomik büyüklüklerine ve piyasadaki muhtemel faaliyet oranlarına dair fikir vermektedir.

Şekil 5: Dört Katılım Bankasının Toplam Aktifleri

Kaynak: Türkiye Katılım Bankaları Birliği internet sitesinden alınan bilgiler ışığında oluşturulmuştur.

Tablodan hareketle iki sonuca varılabilmektedir. İlk sonuç, bankaların aktif büyüklüklerinin buldukları yıllar itibariyle birbirlerinden çok da farklılaşmadığıdır. İkinci ve en dikkat çekici sonuç ise aktif toplamının her bankada yıllar itibariyle artış göstermesidir. Bunu İslami bankacılığın son dönem popülaritesine bağlayabilirsek de bu sonucun finans sektörünün geleneksel bankacılık ayağında da görüleceği açıktır. 2014 yılında toplam aktiflerdeki tek azalma Bank Asya'da yaşanmıştır. Bunu bankanın son dönemdeki özel durumuna bağlamak yanlış olmayacaktır.

4.5. Katılım Bankalarının Şariat İlkelerine Uyumu Kapsamında Değerlendirme

İşletmelerin Faiz Yasağı İlkesine Uyumu, sorulan soru kapsamında değerlendirildiğinde bankaların buldukları sektöre uyum sağlamak açısından bu ilkedan taviz vermek durumunda kaldıkları görülmektedir.

- Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse gecikme bedelleri kapsamında sorulan soru neticesinde bu ilkeye uyum noktasında zafiyet gösterildiği sonucuna ulaşılabilir. Netice de işletmelerin buldukları sektör gereği bu işlemi yapmaları zorunlu gözükmektedir. Ancak bu noktada konvansiyonel bankalardaki değerlerle aynı oranda bedel talep edilmesi sorunlu görülmektedir. Bunun karşısında bu bedellerin bir fonda toplanıp toplumsal projelerde kullanılması ve bunun KSS projesi olarak sunulmaması ise hem sektöre uyum hem de faizsizlik ilkesine uyum noktasında oldukça pozitif bir adımdır.

İşletmelerin Risk Paylaşımı İlkesine Uyumu, bu kapsamda işletmelerin zayıf kaldığı işlemlerinde daha çok murabahaya ağırlık verdiği görülmüştür.

- İslami işletme bazında katılım bankacılığı aslen ortaklık yapısına dayanmaktadır. Fakat uygulamada genel itibariyle murabahaya ağırlık vermiş oldukları görülmektedir. Bu durum işletmenin konvansiyonel bankacılığın kredi sistemine alternatif olmasıyla ilişkilidir. Ortaklık türündeki yatırımları yapan ve bunu destekleyen az sayıda banka olması bu konuda katılım bankalarının zayıf kaldığının göstergesidir.

İşletmelerin Varlık Tabanlı Olma İlkesine Uyumu, konusunda tüm bankalarda yüksek hassasiyet gözlenmiştir.

- Katılım bankalarının yatırımın/alışverişin varlık tabanlı olma ilkesine uyumu yüksektir. Bu konuda tek bankada güncel ihtiyaçlar gereği esnek davranıldığı bilinmektedir. Bu durumu tüm katılım bankaları bazında olumsuz olarak almak yanlış olur.

İşletmenin Spekülasyon Ve Belirsizlik Yasağına Uyumu, hususunda tüm katılım bankalarında konvansiyonel bankalarda uygulanan ürünlerin bir veya birkaçının uygulandığı veya uygulanma sürecinde olduğu görülmüştür.

- Katılım bankalarında konvansiyonel bankacılıktaki uygulamaların görülmesi olumsuz bir durumdur. Bunu işletmelerin aynı sektörde bulunduğu rakipleriyle mücadele edebilmesine bağlamak yanlış olmayacaktır. Bunun yanında katılım bankaları bu uygulamaları danışma kurullarından onay almak suretiyle gerçekleştirdiklerini göz ardı etmemek gerekmektedir.

İşletmelerin Alışverişin İslamiliği İlkesine Uyumu, konusunda genelleme yapacak kadar bir veriye erişilememiştir. Edinilen bilgiler ışığında ilgili bankaların alışverişe konu olan metanın İslami ilkelere uyumu konusunda azami hassasiyete sahip oldukları gözlenmiştir.

- İslamiyet'te alışverişin İslami ilkelere uyumu kadar alışverişe konu olan metanında İslami ilkelere uygunluğu zorunluluğu vardır. Katılım bankalarının bu noktada hassas olması beklenir ki edinilen bilgiler doğrultusunda böyle olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

İşletmelerin Para Kavramı Algısı, işletmelerin para kavramına dair edinilen bilgilere göre konvansiyonel bankacılıktaki anlayıştan farklılaştıklarını göstermektedir.

- KSS algısındaki birlik yerine para kavramında konvansiyonel ve katılım bankaları arasında farklılık olduğu gözlenmiştir. Bunda para kavramının İslami literatürde bir karşılığının olması ve bu temel üzere şekillenmesi etkili olmuş olabilir. Buna karşılık KSS kavramı ise batı terminolojisinde türeyen bir kavram olup İslami işletmeler bazında da bu anlam üzere işlem görmesi normal karşılanmalıdır.

İşletmelerin İnfak İlkesine Uyumu, noktasında yapılan görüşmede işletmelerin zekât verme durumları irdelenmiştir. Bu konuda genelleme yapılabilecek düzeyde bilgiye ulaşılamamıştır.

• Zekât bulunduğumuz toplumda devlet tarafından toplanmamakla birlikte verilmediğinde hiçbir yaptırıma maruz kalınmamaktadır. Bu durumda kişi veya kurumların zekât ödemeleri tamamen kişisel bir tercih olarak kabul edilmektedir. Bunun yanında işletmelerin KSS projeleri de infak kapsamında değerlendirilebilir. Özellikle hayırseverlik alanında yapılan KSS projeleri ve katılım bankalarının bu projelerden maddi bir çıkar beklememeleri bu projelerin infak kavramı altında değerlendirilebilmesine olanak sağlamaktadır. Bu şekilde bir değerlendirme yapıldığında katılım bankalarının infak ilkesine uyumunun yüksek olduğu sonucuna ulaşılabilmektedir.

Katılım Bankaları Bünyesindeki Danışma Kurulları, hususunda tüm bankalardan yeterli bilgi alınamamakla birlikte alınan bilgiler doğrultusunda katılım bankalarının danışma kuruluna ve kuruldaki kişilerin seçimine ehemmiyet gösterdikleri görülmektedir.

• Danışma kurulları katılım bankalarının İslami ölçüler noktasındaki yegâne denetçisidir. Bu nedenle yeterli bilgi birikimine sahip ve yeterli sayıda kişiden oluşması önemlidir. Bu noktada katılım bankalarının danışma kurullarına önem verdikleri görülmektedir. Ama danışma kurullarının kararlarında bankalar arasında farklılıklar olduğu bilinmektedir. Bu manada ulusal çapta bir danışma kurulu oluşturup aynı zamanda bu kurula denetleme ve yaptırım gücü de verilerek bu gibi farklılaşmaların önüne geçilebilir.

Sonuç

Bu çalışmanın amacı KSS kavramını İslami finans bağlamında analiz etmek ve Türk Katılım Bankaları örneğinde KSS projelerini değerlendirmektir. Bu bağlamda çalışmada öncelik KSS kavramının tanımına ve İslami perspektiften değerlendirilmesine verilmektedir. Bir sonraki aşamada ise kavramın pratiğini görmek adına Katılım bankaları bazında mülakat görüşmeleri gerçekleştirilmiştir.

Teori bölümünde İslami perspektiften KSS kavramı oldukça anlamlı bir çizgiye oturtulmaktadır. Bunun yanında kavramın pratiğini görmek adına seçilen Katılım bankalarından edinilen veriler ise teoriyle aynı sonucu vermemektedir. İslami bankalar olarak ele alının katılım bankalarının KSS ilkelerine uyum noktasında yapılan görüşmelerde kavrama oldukça duyarlı ve ilgili oldukları fikrine varılmaktadır.

Bunun yanında KSS kavramının algılanması ve pratiğinde İslami bir bakış açısına rastlanmamaktadır. Bankaların KSS kavramına İslami bir sorumluluk anlayışından çok kurumsal sorumluluk veya işletme (marka) imajı olarak baktıkları gözlenmektedir. Bunda kavramın batı kaynaklı olup işletmeler bazında İslami bir karşılık kazandırılmamış olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Bunun dışında bu bankaların içinde buldukları sektör gereği kavramlar ve kavramların anlamlandırılması noktasında çok fazla farklılaşmalarına da imkân yoktur. KSS açısından Katılım bankalarının tek farkları projelerinin daha çok İslami kaynaklı alanlara yönelmesinde olmuştur.

Katılım bankalarının faaliyetlerinde İslami ilkelere uyumu noktasında birbirleri arasında büyük farklılıklara rastlanmamaktadır. Bunun yanında sundukları finansal enstrümanlar açısından farklılıklar mevcuttur. Bunda her bankanın ayrı danışma kuruluna sahip olup farklı fetvalarla hareket etmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Bunun önüne geçmek için ulusal düzeyde bir fetva kurumu oluşturulup aynı zamanda denetleme ve düzenleme yetkisiyle kuvvetlendirilebilir. Bu kurumun devlet mercii tarafından oluşturulması kamuoyundaki katılım bankalarına olan güvensizliklerin de ortadan kalkmasını sağlayacaktır.

Katılım bankaları, ticari mevduat bankacılığı modelini benimsediklerinden ne tam İslami ne de yeterince konvansiyonel sayılmamaktadırlar. Banka olmaları sebebiyle İslami kesimin uzak durmasına ve eleştirel yaklaşımına maruz kalmaktadırlar. Ancak unutmamak gerekir ki

Katılım bankaları birer ticari işletmedir. Katılım bankalarının birer vakıf kurumu gibi çalışması ve hareket etmesini beklemek haksızlık olur. Bununla birlikte daha fazla kâr-zarar ortaklığına dayalı özgün araçların ağırlıkta olduğu bir katılım bankacılığı geliştirilebilirse bu hem katılım bankalarının ticarî niteliğinin korunduğu, hem de daha özgün İslamî finansal kurum niteliğinin kazanıldığı bir yapıyı ortaya çıkaracaktır.

İslam KSS kavramını daha kapsamlı ve derinliğine tanımlamaktadır. İslamiyet'teki sorumluluk anlayışı daha çok bireyselden kurumsala doğru bir yönelim içermektedir. İslam kişiye hem bireysel hem de toplumsal sorumluluklar yüklemektedir. Kişilerin topluma olan sorumlulukları “sosyal sorumluluk” kapsamında değerlendirilebilir. Bu manada Müslüman bir bireyin kurduğu işletmenin sorumluluklarını bilmesi ve bu doğrultuda hareket etmesi ise çalışmamızın da alanı olan “kurumsal sosyal sorumluluk” kavramının içeriğini oluşturmaktadır.

Katılım bankaları bazında yapılan çalışmada İslami perspektiften KSS kavramının algılanması ve uygulanması yönünde anlamlı bir sonuç çıkmaması KSS kavramının iş dünyasında yeni yer bulmasından kaynaklanmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak İslami işletmeler kavrama İslami bir bakış açısı (henüz) kazandıramamışlardır.

Kaynakça

- Aktan, C. C., & Börü, D. (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk (İşletmeler Ve Sosyal Sorumluluk)*. İstanbul: İGİAD.
- Aras, G. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Muhasebe ve Denetim Uygulamalarına Yansımaları. *İç Denetim Degisi*, Sayı.20.
- Asutay, M., & Harningtyas, A. F. (2015). Developing Maqasid al-Shariah Index to Evaluate Social Performance of İslamic Banks: A Conceptual and Empirical Attempt. *Uluslararası İslam Ekonomisi Ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 5-63.
- Borsa İstanbul. (2014). Şirketler İçin Sürdürülebilirlik Rehberi. 11.
- Boynukalın, E. (2003). MAKASIDÜ'Ş-ŞERİA. *TDV İslam Ansiklopedisi* (s. 423-427). içinde Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Döndüren, H. (2012). *Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Dusuki, A. W., & Abdullah, N. I. (tarih yok). Maqasid al-Shari'ah, Maslahah and Corporate Social Responsibility. *The American Journal of İslamic Social Sciences*, 26-45.
- Ece, H. K. (2010). *İslamın Temel Kavramları*. İstanbul: Beyan Yayınları.
- Farook, S. (2007). İslami Finans Kurumlarında Kurumsal Sosyal Sorumluluk. *İslam Ekonomisi Çalışmaları*, 32-46.
- Farook, S. (2007). On Corporate Social Responsibility Of İslamic Financial Institutions. *İslamic Economic Studies*, 31-46.
- İbişoğlu, A. (2007). Kurumsal Sosyal Sorumluluk: Vestel Örneği. *Başkent Üniveristesi İşletme Yüksek Lisans Tezi*.

- Kallek, C. (2015). *Sosyal Servet "İslam'da Yönetim-Piyasa İlişkisi"*. İstanbul: Klasik.
- Kantarıcı, E. (2014).
https://www.academia.edu/8826985/Kurumsal_Sosyal_Sorumluluk_Tan%C4%B1mlar%C4%B1. Erişim Tarihi 14.08.2016
- Kılavuz, A. S. (2014). *İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş*. İstanbul: Ensar.
- Mohammed, J. A. (2007). *Corporate Social Responsibility in İslam*. Yeni Zellenda .
- Özsoy, M. (2012). *Katılım Bankacılığına Giriş*. İstanbul: Kuveyt Türk.
- Platonova, E. (2013). Corporate Social Responsibility from an İslamic Moral Economy Perspective: A Literature Survey. *Afro Eurasian Studies* , 272-279.
- Platonova, E. (2013). Corporate Social Responsibility from an İslamic Moral Economy Perspective: Literature Survey. *Afro Eurasian Studies* , 272-297.
- Sairally, S. (2007). Evaluating the "Social Responsibility" of İslamic Finance: Learning From the Experiences of Socially Responsible Investment Funds. *Advances in İslamic Economics and Finance* , 280-308.
- Saraç, M. (2014). *Faizsiz Finans Sistemi Ders Notları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Sert, N. Y. (2012). Türkiye'de Özel Sektörün Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışına İlişkin Yarar Algısı: Kurumsal Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Duyurulmasında Web Sitelerinin Kullanılması. http://www.ajite.org/?menu=pages&p=details_of_article&id=56 , 32-50.

Vural, Z. B., & Coşkun, G. (2011). Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Etik. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 62-87.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği,

<http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>, Erişim tarihi 14.08.2016

EKLER

EK 1: KSS İlkelerine Yönelik Sorular

KSS Kavramına İlişkin

KSS projeleri olarak özellikle ağırlık verdiğiniz alan veya alanlar var mı? Nelerdir?

KSS kavramının Katılım bankaları ve diğer bankalar açısından anlamlandırılmasında size (işletmenize) göre bir farklılık var mı? İşletmenizin KSS kavramına bakışını nasıl tanımlarsınız?

İşletmenizde KSS projelerinizi hangi birim yürütmektedir?

İşletmenizde gerçekleştirdiğiniz KSS projeleri açısından değerlendirdiğinizde Ekonomik sorumluluk/Yasal sorumluluk/Etik sorumluluk/Gönüllü sorumluluk alanlarından hangisine daha ağırlık verdiğinizi söyleyebilirsiniz?

Ekonomik

İşletmenizin kar elde etme politikasını nasıl tanımlarsınız?

Yasal

İşletmeniz şu ana kadar yasal düzenlemelerle ilgili herhangi bir uyarı aldı mı?

Gönüllü/Hayırseverlik

İşletmenizin hayırseverlik faaliyetleri çerçevesinde gerçekleştirdiği kaç KSS projesi vardır? Nelerdir?

Hesap verebilirlik

İşletmenizin mali performans ölçümlerini ne kadar süreyle yapıp bunu kamuoyuyla paylaşırsınız?

Şeffaflık

Müşterileriniz ve müşteri adaylarınız için bilgilerin paylaşımı ve anlaşılabilirliği için şirketinizin izlediği politikayı nasıl tanımlarsınız? Konuyla ilgili projeleriniz var mı/nelerdir?

Sürdürülebilirlik

Son dönem gündemde olan ve oldukça teşvik edilen sürdürülebilirlik kavramı doğrultusunda işletmenizde gerçekleştirdiğiniz faaliyet var mı? Nelerdir?

İnsan Kaynakları Boyutu

İşletmenizde çalışanlarınıza yönelik maddi/manevi katkı sağlayacak projeler gerçekleştiriyor musunuz? Neler?

Çevresel Boyut

İşletmenizin çevresel boyutta gerçekleştirdiği KSS projeleri var mıdır? Projeler?

Hayırsever Boyut

İşletmenizde gerçekleştirdiğiniz hayırseverlik faaliyetlerini nasıl ifade edersiniz?(Amaçlar/hedefler)

EK 2: Şeriat İlkelerine Yönelik Sorular

Faiz Yasağı

İşletmenizin verdiği kredilerin zamanında geri ödenmemesi noktasında izlediği politika nedir?

Risk Paylaşımı

İşletmenizin ortaklık türlerine yönelik yatırımlar ne ölçüde ve bu tür yatırımları teşvik ediyor musunuz?

Varlık Tabanlı Oluşu

İşletmeniz bedelli askerlik veya bunun gibi hizmet sektörü temelli ihtiyaçlara cevap verebiliyor mu?

Spekülasyon ve Belirsizlik Yasağı

Forward, future, forex, swap gibi geleneksel bankalarda uygulanabilen veya teverruk işlemlerinden birini veya daha fazlasını gerçekleştiriyor musunuz?

Alışverişin İslami Olup olmadığı

Yatırım yapılacak alanın veya metanın İslami olarak izinli olup/olmadığını (helal/haram) önemsiyor musunuz?

Para Kavramı

Bir işletme olarak paranın ticaretini yaptığınızı söyleyebilir miyiz?

İnfak

İşletmeniz zekât ile ilgili hissedarlarına veya müşterilerinize bilgilendirme veya bundan başka hizmet sunuyor mu?

Danışma Kurulları

Danışma kurulunuz kaç kişiden oluşmaktadır?

Danışma kurulunuzda yer alan kişiler başka bankaların kurullarında da yer alıyor mu?

Danışma kurulundaki kişilerin bankanızın başka herhangi bir birimle bağı var mı?

Danışma kurulunda yer alan kişilerin geçmiş deneyimleri hakkında neler söyleyebilirsiniz?